

Міністерство освіти і науки України
Мукачівський державний університет
Педагогічний факультет
Кафедра дошкільної та спеціальної освіти

ПРАКТИКА НАВЧАЛЬНА (ПРАКТИКА З ПРИРОДОЗНАВСТВА)

Методичні рекомендації до організації та
проведення практики для здобувачів першого
бакалаврського рівня вищої освіти
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»

Мукачево
МДУ– 2023

УДК 378.091.33-027.22:502/504(072)9075.8)

Розглянуто та рекомендовано до друку науково-методичною радою Мукачівського державного університету протокол № __ від __ _____ 2023 р.

Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри дошкільної та спеціальної освіти протокол № від 2023 р.

Укладачі:

Михайлова К.В. – старший викладач кафедри дошкільної та спеціальної освіти

Микуліна А.К. – старший викладач кафедри дошкільної та спеціальної освіти

Рецензент:

П 69

Практика навчальна (практика з природознавства)

Методичні рекомендації щодо організації та проведення практики для здобувачів першого бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 012 «Дошкільна освіта» / укладачі: К.В.Михайлова., А.К. Микуліна – Мукачево: МДУ, 2023. – 43 с. (1,0 д.а.)

Методичні рекомендації містить програму практики навчальна (практика з природознавства), методичні рекомендації до завдань практики, перелік звітних матеріалів та взірці їх оформлення, практичні додатки. Посібник спрямований для надання допомоги в організації та проведенні навчальної практики (практики з природознавства) для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 012 «Дошкільна освіта» денної та заочної форми навчання закладів вищої освіти III-IV рівнів акредитації.

©МДУ 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	4
1. МЕТА І ЗАВДАННЯ ПРАКТИКИ	5
2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА КЕРІВНИЦТВО НАВЧАЛЬНОЮ ПРАКТИКОЮ	7
2.1.Вимоги до об'єкта практики	7
2.2 Організація педагогічної практики	8
2.3.Керівництво педагогічною практикою	9
2.4.Зміст діяльності керівника таздобувачів вищої освіти	11
3. ЗМІСТ ТА ПРОГРАМА ПРАКТИКИ НАВЧАЛЬНОЇ (З ПРИРОДОЗНАВСТВА)	13
3.1.Зміст практики	13
3.2. Програма навчальної практики (практики з природознавства)	14
3.3. Структура початкової практики з природознавства	18
3.4.Теми практичних занять	19
4. ВИМОГИ ДО ЗВІТНОСТІ ТА ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ ПРАКТИКИ	27
4.1 Підведення підсумків та перелік індивідуальної звітної документації	27
4.2 Критерії оцінювання	30
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	33
ДОДАТКИ	38

ВСТУП

Сучасний етап розбудови національної системи освіти підвищує вимоги до підготовки педагогів ЗДО.

Заклади вищої освіти, які здійснюють підготовку фахівців за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта», покликані забезпечити не тільки високий рівень професійних знань і вмінь здобувачів вищої освіти, оволодіння новими методами виховного впливу на дітей, а й формувати творчу особистість спеціаліста, здатного до самовдосконалення, який зумів би творчо застосувати у педагогічній діяльності набуті знання і вміння.

Розв'язання вказаних завдань у системі підготовки фахівців з дошкільної освіти забезпечується поєднанням фундаментального науково-теоретичного та практично-методичного напрямів. Однією з форм цього поєднання виступають різні види практики – невід'ємної частини всього освітньо-виховного процесу підготовки майбутніх фахівців.

Однією з них є **практика навчальна (практика з природознавства)**, яка полягає в організації живого «споглядання» при вивченні рідної природи, розвитку інтересу до неї, бережного ставлення та підготовки здобувачів вищої освіти до майбутньої роботи з дітьми дошкільного віку. У ході комплексних екскурсій вони дізнаються про найвищі вершини Карпатських гір, особливості клімату краю, водні ресурси, заповідні місця рідного краю, знайомляться з культурними та дикоростучими рослинами, навчаються знаходити взаємозв'язки між рослинним і тваринним світом тощо.

Практика з природознавства дає можливість майбутнім вихователям ЗДО глибше познайомитись з особливостями флори і фауни рідного краю, адже щоб засівати в душі малят любов до рідного краю, вчити берегти і примножувати красу чарівних Карпат, вини повинні самі глибше пізнати природні багатства рідного краю, відчути цю неймовірну красу рідної Срібної Землі та навчитися власні знання та почуття передавати дітям, на основі яких формувати у дошкільнят екологічну культуру.

1. МЕТА І ЗАВДАННЯ ПРАКТИКИ

Практика навчальна (практика з природознавства) передбачає організацію живого «споглядання» при вивченні рідної природи, розвиток інтересу до неї, бережного ставлення, також підготовки здобувачів вищої освіти до майбутньої роботи з дітьми дошкільного віку. У ході комплексних екскурсій майбутні викладачі знайомляться з культурними та дикоростучими рослинами, вчать знаходити взаємозв'язки між рослинним і тваринним світом.

Мета практики: закріпити і поглибити теоретичні знання про сезонні зміни природи, особливості рослинного та тваринного світу району практики; сприяти виробленню умінь та навичок природоохоронної діяльності

Завдання практики:

4. Уточнити, розширити та систематизувати знання здобувачів про причини сезонних змін в природі та основні особливості рослинного та тваринного світу району практики.
5. Формувати практичні вміння та навички ведення календарів фенологічних спостережень, складання біологічних характеристик на представників рослинного та тваринного світу району практики.
6. Познайомити із завданням та змістом природоохоронної діяльності в дошкільному закладі.

Здобувачі вищої освіти повинні **знати:**

- загальну характеристику флори і фауни рідного краю;
- мати знання про сезонні зміни природи ;
- особливості рослинного світу району практики;
- особливості тваринного світу району практики;
- зміст природоохоронної діяльності в дошкільному закладі.

В процесі навчальної практики здобувачі-практиканти повинні **вміти:**

- вести календарі фенологічних спостережень;

- складати біологічні характеристики на представників рослинного світу району практики;
- складати біологічні характеристики на представників тваринного світу району практики;
- виготовляти гербарії рослин;
- здійснювати природоохоронну діяльність.

Компетентності

Інтегральна: Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.

Загальні компетентності:

КЗ-2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця в загальній системі знань про природу і суспільство та в розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

КЗ-3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

КЗ-4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

КЗ-5. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

КЗ-6. Здатність до міжособистісної взаємодії.

КЗ-7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

КЗ-8. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

КЗ-9. Здійснення безпечної діяльності.

Спеціальні компетентності

КС-1. Здатність працювати з джерелами навчальної та наукової інформації.

КС-8. Здатність до формування в дітей раннього і дошкільного віку навичок екологічно безпечної поведінки і діяльності в побуті, природі й довкіллі.

КС-20. Здатність до самоосвіти, саморозвитку, до безперервності в освіті для постійного поглиблення загальноосвітньої та фахової підготовки, перетворення набуття освіти в процес, який триває впродовж усього життя людини.

Результати навчання

ПР-1. Розуміти і визначати педагогічні умови, закономірності, принципи, мету, завдання, зміст, організаційні форми, методи і засоби, що використовуються в роботі з дітьми від народження до навчання у школі; знаходити типові ознаки і специфіку освітнього процесу і розвитку дітей раннього і дошкільного віку.

ПР-6. Встановлювати зв'язок між педагогічними впливами та досягнутими дітьми результатами.

ПР-12. Будувати цілісний освітній процес з урахуванням основних закономірностей його перебігу. Оцінювати власну діяльність як суб'єкта педагогічної праці.

ПР--18. Володіти технологіями організації розвивального предметно-ігрового, природно-екологічного, пізнавального, мовленнєвого середовища в різних групах раннього і дошкільного віку.

2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА КЕРІВНИЦТВО НАВЧАЛЬНОЮ ПРАКТИКОЮ

2.1. Вимоги дооб'єкта практики

Навчальну практику з природознавства здобувачі першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 012 «Дошкільна освіта» ДФН проходять у другому семестрі протягом двох тижнів у травні місяці, а здобувачі ЗФН у третьому семестрі протягом 2 тижнів у жовтні.

Базою практики є дендропарк, околиці м.Мукачева і Мукачівського району, зокрема дендропарк сан. Карпати та сан. Квітка полонини, де майбутні вихователі дошкільних закладів можуть ознайомитись з різними видами дерев та іншими рослинами лісу, лугу, різноманітними квітами на клумбах, екзотичними рослинами. На території цих закладів розміщені зоокуточки, де можна побачити оленів, косуль та ін., а також штучні озера, де плавають рибки, дикі качки, гуси, лебеді. Біля санаторіїв протікають річка Латориця та Пина, де можна побачити породи карпатських риб, земноводних та почути спів птахів, а також помилуватись неймовірною красою рідного краю.

Базою практики є також ЗДО м.Мукачева, у яких здобувачі мають можливість ознайомитись з куточками природи, куточками лісу, саду, квітниками, дендрпріями, тераріумами тощо.

2.2. Організація навчальної практики

Перед початком практики кафедрою дошкільної та спеціальної освіти проводиться настановча конференція, під час якої здобувачі вищої освіти ознайомлюються з програмою практики: керівники роз'яснюють їм мету практики, ставлять конкретні завдання, інформують про зміст діяльності під час проходження практики, форму звітності, критерії оцінювання тощо.

Режим роботи майбутніх фахівців під час практики визначається керівниками практики та узгоджується з правилами внутрішнього розпорядку бази практики.

Практикант слухає лекції, які можуть проводитись в аудиторії, на природі, або онлайн, відвідують екскурсії, проводять спостереження, дослідницьку роботу, фото гербарії тощо.

Тривалість робочого дня практиканта – 5 годин. Робочий день розпочинається о 8 год., закінчується о 14 год.(перша зміна).

На період практики в кожній підгрупі здобувачів вищої освіти призначається староста, який веде облік відвідування студентами практики, організовує і координує роботу підгрупи, виконує доручення керівника практики, допомагає організовувати екскурсії тощо.

Послідовність реалізації завдань практики практикант визначає в індивідуальному плані проходження практики. Він складається у перші дні практики, схвалюється керівником практики . Кожен студент працює відповідно до свого індивідуального плану.

Протягом навчальної практики практиканти записують лекції ведуть щоденник спостережень, у якому фіксують інформацію, необхідну для виконання завдань практики, висвітлюють хід їх виконання (згідно індивідуального плану проходження практики), в тому числі й роботу зі складання гербаріїв, написання рефератів на основі проведення дослідницької роботи про природу рідного краю, збору творів усної народної творчості про природу тощо.

Матеріали щоденника використовують для звіту про виконану під час практики роботу.

Навчальна практика завершується підсумковою конференцією. У ході конференції здобувачі вищої освіти звітують про свою роботу під час практики, дають узагальнений аналіз її результатів, обмінюються досвідом у формі презентації перебігу практики, обговорюють причини труднощів та висловлюють пропозиції щодо покращення її проведення.

Направлення студентів на практику здійснюється згідно навчального плану та наказу по Мукачівському державному університету.

Навчально-методичне керівництво і виконання програми практики забезпечують викладачі кафедри теорії та методики дошкільної освіти.

2.3. Керівництво педагогічною практикою.

До керівництва практикою здобувачів вищої освіти залучаються досвідчені викладачі кафедри. Керівництво практикою полягає у:

- видачі практикантам індивідуальних завдань;
- наданні необхідних інструкцій щодо проходження практики; проведення консультацій відповідно до графіку;
- прийомі та перевірці звітів з практики; - оцінюванні звітів і організації захисту.

Обов'язки керівника практики від закладу вищої освіти полягають у:

- наданні оцінки стану та відповідності баз практики основним вимогам, що висуваються вищими навчальними закладами та визначенні рівня готовності їх для забезпечення практикантам всіх необхідних умов для проходження практики ;
- забезпеченні проведення комплексу організаційних заходів перед відправленням майбутніх фахівців на практику, забезпечення необхідними документами: щоденником практики, програмою практики та методичними рекомендаціями щодо організації та проведення навчальної практики;
- складанні графіку виконання програми практики;
- забезпеченні завданнями щодо збирання практикантами матеріалів для виконання досліджень;
- проведенні регулярних (згідно зі складеним і затвердженим графіком) лекцій та консультацій;
- контролюванні дотримання термінів виконання завдань із практики, їх корегування при необхідності та складання звітів;
- перевірці звітів з практики і допуску їх до захисту;

- організації роботи комісії, що створюються на кафедрі дошкільної та спеціальної освіти для захисту звітів з практики;

Основні права та обов'язки практикантів при проходженні практики:

Здобувач вищої освіти має право:

- вносити пропозиції щодо методичного забезпечення практики;
- одержувати від керівників консультації щодо вивчення окремих тем;
- на продовження терміну походження навчальної практики при наявності поважних причин та відповідних документів, що їх підтверджують.

Практикант зобов'язаний:

- до початку практики отримати у навчальному закладі всі необхідні організаційно - методичні матеріали та консультацію щодо їх оформлення;
- дотримуватись трудової дисципліни, правил трудового розпорядку, техніки безпеки та інших норм;
- проводити роботу на місці практики згідно з отриманням завданням;
- виконати поставленні завдання у повному обсязі відповідно до програми практики та рекомендацій від ЗВО;
- нести відповідальність за якість виконуваної роботи;
- вчасно і на належному рівні оформити матеріали та скласти звіт з практики;
- захистити звіт практики у визначений термін.

До практики допускаються студенти які:

- вивчили теоретичний курс «Основи природознавства з методикою»;
- пройшли інструктаж з техніки безпеки та з питань охорони природи.

2.4. Зміст діяльності керівника та практикантів

Проходження практики навчальної організують і проводять викладачі кафедри дошкільної та спеціальної освіти. Керівники практики перевіряють документацію студентів, консультують їх, надають методичну допомогу.

Безпосередній контроль за роботою підгрупи практикантів здійснює викладач кафедри, який керує практикою. Він :

- ознайомлює з навчально-тематичним планом практики;
- фізико-географічними особливостями Мукачівського району;
- знайомить з рослинним і тваринним світом рідного краю;
- організовує та проводить екскурсії, спостереження;
- надає рекомендації щодо догляду за рослинним та тваринним світом найближчого природного оточення;
- сприяє виробленню вмінь та навичок природоохоронної діяльності.

Практиканти відвідують лекції про природу рідного краю, її особливості, рослинний і тваринний світ краю тощо;

- ведуть щоденники спостережень під час практики;
- працюють над рефератами;
- складають гербарії;
- відвідують екскурсії та спостереження;
- складають «візитні картки» природних багатств району практики;
- проводять дослідження в природі;
- складають презентації та звітну документацію;
- влаштовують виставки наочних посібників.

3. ЗМІСТ І ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ (ПРАКТИКИ З ПРИРОДОЗНАВСТВА)

3.1.Зміст практики

Навчальна практика	Галузь знань, спеціальність, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів: 3	галузь знань 01Освіта/ Педагогіка	Нормативна	
Модулів: 1 Змістових модулів: 3 Загальна кількість годин: 90	спеціальність 012 «Дошкільна освіта»	Рік підготовки:	
		1-й	2-й
		Семестр	
		2-й	3-й
		Практична робота	
Тижнів - 2	рівень вищої освіти перший (бакалаврський)	30 год.	
		Самостійната індивідуальна робота	
		60 год.	
		Вид контролю: диференційований залік	

Зміст діяльності здобувачів–практикантів спрямований на ознайомлення з загальною характеристикою флори і фауни рідного краю, вивчення тем:

3.2. Програма навчальної практики (практики з природознавства)

Змістовий модуль 1. Природні умови Закарпатської низовини.

Тема 1. Завдання практики. Загальна характеристика району практики.

Фізико-географічні особливості Мукачівського району. Взаємодія та взаємообумовленість ґрунтів, рослинного та тваринного світу.

Ландшафт місцевості. Особливості рельєфу. Характеристика рельєфу району практики.

Заповідні місця.

Тема 2. Ґрунти лісостепової зони Закарпатської низовини. Клімат лісостепової зони Закарпатської низовини, його загальна характеристика.

Склад ґрунту та його утворення, родючість як основна характеристика ґрунту. Значення ґрунту як середовища існування живої природи (рослин, тварин). Характеристика ґрунтів лісостепової зони Закарпатської низовини. Охорона ґрунту. Позначення ґрунтів на контурній карті.

Закономірності формування клімату, кліматотвірні фактори. Фіксація спостережень за погодою у календарях природи.

Аналіз карти ізотерм січня, липня, річний.

Тема 3. Водні ресурси району практики.

Експурсія на річку Латориця з метою ознайомлення з суттєвими ознаками літа, формами поверхні суші, ґрунтами, корисними копалинами, місцевою річкою та використанням її в народному господарстві.

Роль води у природі, найважливіші властивості води. Характеристика водних ресурсів м. Мукачеве та Мукачівського району. Проблема охорони води та збереження водних ресурсів.

Тема 4. Причини сезонних змін. Фенологічний календар. Народний календар.

Поняття про погоду як фізичний стан нижнього шару атмосфери в певному місці в певний час. Метеорологія. Поняття про народну метеорологію. Характерні явища природи району практики в різні періоди літа. Середні строки настання їх в даній місцевості.

Фенологічні спостереження.

Ведення щоденників спостережень на період практики.

Фенологія – наука, що вивчає закономірності періодичних сезонних змін у житті рослин і тварин. Суть фенологічних спостережень. Значення вивчення сезонних явищ.

Календар сезонних явищ природи.

Перевірка прикмет зміни погоди.

Змістовий модуль 2. Рослини району практики.

Тема 5. Характеристика рослинного світу лісостепової зони Закарпатської низовини.

Різноманітність рослинного світу Закарпаття. Зональні та азонанальні закономірності поширення рослинності. Найбільш поширені природні рослинні угруповання району практики.

Найпоширеніші природні фітоценози, їх характерні риси. Фітоценоз лісу, його ознаки. Види лісів, основні лісоутворюючі породи лісів Закарпаття. Характеристика основних ярусів лісової рослинності (дерева, кущі, трав'янисті рослини, мохи та лишайники). Взаємозв'язки у рослинних угрупованнях, пристосування трав'янистих рослин до життя у лісі.

Луки як фітоценоз, види луків. Особливості життя рослин у заплавах луків. Основні групи лучної рослинності (злаки, бобові, різнотрав'я), їх характеристика.

Фітоценоз водойми, основні яруси рослин цього фітоценозу. Спільні ознаки водних рослин.

Рослинність лісостепової зони Закарпатської низовини та передгірського поясу широколистяних лісів.

Деревно-чагарникова рослинність: дуб, граб, в'яз, каштан, липа, бук, явір, ясен, біла акація, сосна, клен, береза, смерека,

яблуня лісова, дика черешня, ліщина, бирючина, дрік, рокитник, ожина, малина, бруслина.

Часткова інвентаризація деревно-чагарникової та трав'янистої рослинності скверу гуманітарно-педагогічного коледжу МДУ.

Тема 6. Екзотичні рослини. Рослини, що підлягають охороні.

Екскурсія в парк для визначення видів дерев і кущів, збору природного матеріалу.

З історії введення іноземних деревних порід в області.

Штучні фітоценози як результат впливу людини на світ рослин (парки м. Мукачева, дендропарк Мукачівського лісокомбінату «Березинка»).

Екзотичні рослини: модрина, їстівний каштан, псевдо тсуга Манзіса, сосна Веймутова, дуб червоний, платан кленолистний, горіх чорний, обліпіха, горобина чорноплідна.

Рослини, що підлягають охороні: білоцвіт літній, водяний горіх плаваючий, дзвоники карпатські, бруслина карликова, бузок східнокарпатський, виноград лісовий, дуб червонолистний, журавлина дрібноплідна, смородина карпатська, сосна кедрова. Червона книга Закарпаття.

Складання біологічних характеристик на окремі види рідкісних рослин, найбільш поширених на території Закарпатської області.

Тема 7. Вивчення та визначення дерев та кущів у природному середовищі.

Часткова інвентаризація деревно-чагарникової рослинності Чернечої гори міста Мукачева.

Трав'янисті рослинні угруповання. Природні луки. Рослинність природних лук. Характеристика рослин: костриця борозниста, овеча і лучна, райграс високий, мітлиця тонка, пирій повзучий, тимофіївка лучна, тонконіг болотяний.

Різнотрав'я: жовтець їдкий, коронарія зозуляча, гвоздика дельтовидна, спориш, грицики, перстач гусячий, буркун, горошок мишачий, квасениця звичайна, золототисячник, березка польова, деревій, цикорій.

Лікарські рослини низовини і передгір'я.

Отруйні рослини: паслін, блекота, беладонна, дурман, болиголов, цикута.

Змістовий модуль 3. Різноманітність тваринного світу лісостепової зони Закарпатської низовини.

Тема 8. Ознайомлення з тваринним світом найближчого природного оточення. , Комахи, плазуни, птахи, риби.

Загальна характеристика фауни місцевого краю. Найбільш типові представники.

Тваринний світ найближчого природного оточення. Зооценоз рівнинних дубових гаїв. Основні відомості про тварин: зовнішній вигляд, спосіб життя, пристосування до середовища проживання.

Складання біологічних характеристик на плазунів (звичайний і водяний вужі, звичайна гадюка), земноводних (ропуха, жаба, ящірка), птахів (жайворонок, кулик-чайка, луговий чекан, шпаки, горобці, біла плиска, грак, щиглик, чорний дрізд, зяблик в'юрак, сипуха, сіра сова, канюк, зимняк, буревітер; болотні птахи: лиска, крижень, білолоба гуска), риб (мінога угорська, форель струмкова, харіус, щука, плітка, червонопірка, верховодка, підуст, марена карпатська, карась, сом).

Тема 9. Ознайомлення з тваринним світом найближчого природного оточення. Ссавці. Рідкісні тварини лісостепової зони Закарпатської низини.

Складання біологічних характеристик на ссавців.

Ссавці: їжак, кріт, білозубка, кажан, лисиця, кам'яна куниця, горностай, ласка, темний тхір, заєць-русак, козуля, миші, водяна кутора, європейська норка, ондатра, дикі свині, олені.

Тварини, що підлягають охороні: підковоніс, кутора, нічниця довговуха, кіт лісовий, тхір степовий.

Тема 10. Підсумок навчальної практики.

Складання «візитної картки» природних багатств району практики. Влаштування виставки наочних посібників. Проведення підсумкової конференції.

3.3. Структура початкової практики з природознавства

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин		
	усього	у тому числі	
		Практичні заняття	с.р.та інд.р.
1	2	3	4
Змістовий модуль 1. Природні умови Закарпатської низовини.			
Тема 1. Завдання практики. Загальна характеристика району практики.	9	3	6
Тема 2. Ґрунти лісостепової зони Закарпатської низовини. Клімат лісостепової зони Закарпатської низовини, його загальна характеристика.	9	3	6
Тема 3. Водні ресурси району практики.	9	3	6
Тема 4. Причини сезонних змін. Фенологічний календар. Народний календар.	9	3	6
Разом за змістовим модулем 1.	36	12	24
Змістовий модуль 2. Рослини району практики.			
Тема 5 Характеристика рослинного світу лісостепової зони Закарпатської низовини.	9	3	6
Тема 6. Екзотичні рослини. Рослини, що підлягають охороні.	9	3	6
Тема 7. Вивчення та визначення дерев та кущів у природному середовищі.	9	3	6
Разом за змістовим модулем 2.	27	9	18

Змістовий модуль 3. Різноманітність тваринного світу лісостепової зони Закарпатської низовини.			
Тема 8. Ознайомлення з тваринним світом найближчого природного оточення. Комахи, плазуни, птахи, риби.	9	3	6
Тема 9. Ознайомлення з тваринним світом найближчого природного оточення. Ссавці. Рідкісні тварини лісостепової зони Закарпатської низовини.	9	3	6
Тема 10. Підсумок навчальної практики з природознавства.	9	3	6
Разом за змістовим модулем 3.	34	9	18
Разом	90	30	60

3.4. Теми практичних занять

№ п/п	Назва теми	Кільк год.
1.	<p>Тема 1. Завдання практики. Загальна характеристика району практики.</p> <p>1. Ознайомлення з основними завданнями практики. Фізико-географічні особливості Мукачівського району. Взаємодія та взаємообумовленість ґрунтів, рослинного та тваринного світу.</p> <p>2. Ландшафт місцевості. Особливості рельєфу. Характеристика рельєфу району практики.</p> <p>3. На фізичній карті Закарпаття знайти основні форми рельєфу та заповідні місця Закарпатської низовини.</p> <p>4. Нанести на контурну карту Закарпаття основні форми поверхні суші.</p> <p>5. Дати характеристику природним умовам Закарпатської низовини.</p>	3

	<i>Рекомендована література</i> [49, с.28-30]	
2.	<p>Тема 2. Ґрунти лісостепової зони Закарпатської низовини. Клімат лісостепової зони Закарпатської низовини, його загальна характеристика.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Позначення ґрунтів на контурній карті. 2. Дати відповіді на питання : 3. - морфологічні ознаки ґрунтів: забарвлення, структура, будова ґрунту, механічний склад та ін; 4. які ґрунти переважають у лісостеповій зоні Закарпатської низовини? 5. Розглянути на карті ґрунтів Закарпатської області фонове забарвлення та нанести на контурну карту. 6. Зробити висновки та узагальнення про склад ґрунту та його утворення, родючість як основну характеристику ґрунту. 7. Аналіз карти ізотерм січня, липня, річний. Користуючись кліматичною картою Закарпаття, усно охарактеризувати характерні особливості клімату низовинних районів. 8. Користуючись атласом, нанести ізотерми січня та липня. 9. Позначити регіони з найбільшою та найменшою середньорічною кількістю опадів. <p style="text-align: center;"><i>Рекомендована література</i> [49,с. 34-36]</p>	3
3.	<p>Тема 3. Водні ресурси району практики</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Роль води у природі, найважливіші властивості води. 2. Проблема охорони води та збереження водних ресурсів. 3. Екскурсія на річку Латориця: <ul style="list-style-type: none"> - як називається річка? - знайдіть її на карті (області, району); 	3

	<ul style="list-style-type: none"> - звідки вона бере свій початок і куди впадає? - притокою якої річки вона є? - через систему яких річок її води доходять до моря? <p>По дорозі до річки провести спостереження за змінами в природі (висота Сонця, стан неба, температура повітря; визначити напрямок вітру, які зміни відбуваються в стані рослин і поведінці тварин та ін.). Крім цього, дізнатися, в якому напрямі тече річка у нашій місцевості, визначити лівий і правий береги; виміряти температуру води і порівняти з температурою повітря; визначити швидкість течії; які породи дерев ростуть на берегах; ознайомитися з рослинами у воді й на березі; провести спостереження за тваринами; зібрати різноманітний матеріал (зразки ґрунту, різні породи, рослини). Дізнатися, яке значення має річка Латориця в природі і народному господарстві, які корисні копалини є на місці екскурсії, як їх видобувають і використовують.</p> <p style="text-align: center;"><i>Рекомендована література</i></p> <p>[5, с.88-107]</p>	
4.	<p>Тема 4. Причини сезонних змін. Фенологічний календар. Народний календар.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Провести спостереження за погодою протягом двох тижнів, зафіксувати і обробити зібрані матеріали. 2. Використовуючи методичні рекомендації, скласти і реалізувати програму фенологічних спостережень за будь-яким природним об'єктом або явищем за планом: <ul style="list-style-type: none"> - опис ділянки, на якій буде проводитися спостереження; - об'єкт спостереження; - мета спостереження; - опис особливостей даного об'єкта; - план спостережень; 	3

- форма фіксації результатів.
- 3. Використовуючи «Примірну програму сезонних фенологічних спостережень» (додаток), скласти і виконати програму фенологічних спостережень на території району практики на два тижні: протягом двох тижнів спостерігати за погодою, відзначати температуру повітря, вимірюючи її в один і той же час дня, напрям і силу вітру, хмарність і опади.
- 4. Отримані дані записувати в *таблицю 1*, використовуючи запропоновані умовними позначеннями:

Таб. 1. Фіксація результатів спостереження за погодою

Дата	Температура повітря	Напрямок та сила вітру	Хмарність	Вид опадів

Рекомендована література

[5, с.111-118]

5. Тема 5. Характеристика рослинного світу лісостепової зони Закарпатської низовини.

3

1. Характеристика основних ярусів лісової рослинності (дерева, кущі, трав'янисті рослини, мохи та лишайники). Взаємозв'язки у рослинних угрупованнях, пристосування трав'янистих рослин до життя у лісі.
  2. Основні групи лучної рослинності (злаки, бобові, різнотрав'я), їх характеристика.
  3. Спільні ознаки водних рослин.
Морфологічні ознаки рослин
- 1). Робота з гербаріями та колекціями :
    - ознайомитися із змістом гербарію, визначити трав'янисті рослини, кущі та дерева (рослинність лісу, лук, водойм);
    - визначити до п'яти трав'янистих рослин, кущів та дерев.
  - 2). Ознайомитися із змістом етикетки:

- розглянути рослину в цілому та окремі її органи (корінь, стебло, листок, квітка, плід, насіння);
  - при відсутності гербарію, плоду чи насіння знайти їх в довідниках, розглянути будову та спосіб розповсюдження в природі.
- 3). Записати дані про окремі рослини в *таблиці 2* (хлібні злаки, бобові, овочеві рослини, рослини парків і скверів, бур'яни).

Таб.2. Морфологічні ознаки рослин

Назва рослин	Корінь	Стебло	Листок	Квітка	Використання людиною

4. Часткова інвентаризація деревно-чагарникової та трав'янистої рослинності скверу гуманітарно-педагогічного коледжу МДУ.

Завдання:

- скласти гербарій рослин скверу навчального закладу.
- засушити рослини (кожен вид окремо на аркуші паперу).

Крім рослин, на кожному аркуші паперу повинна бути етикетка такого змісту:

- а) назва рослини українською і латинською мовою;
- б) умови і місцезростання;
- в) назва географічного пункту;
- г) дата збору;
- д) підпис того, хто збирав.

Розмір етикетки: 8*14.

Рекомендована література

[5, с.149-157] [5,с.171-176] [5, с.218-227] [5, с.227-242] [5, с.242-275]

6. **Тема 6. Екзотичні рослини. Рослини, що підлягають охороні**
1. Екскурсія в парк для визначення видів дерев і

3

	<p>кущів, збору природного матеріалу.</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. З історії введення іноземних деревних порід в області. 3. Штучні фітоценози як результат впливу людини на світ рослин (парки м. Мукачєва, дендропарк Мукачівського лісокомбінату «Березинка»). 4. Екзотичні рослини: модрина, їстівний каштан, псевдотсуга Манзіса, сосна Веймутова, дуб червоний, платан кленолистий, горіх чорний, обліпиха, горобина чорноплідна. 5. Користуючись визначниками рослин, скласти таблицю представників рослинного світу регулярного або класичного стилю планування, пейзажного або ландшафтного стилю та їх поєднання. 6. Рослини, що підлягають охороні: білоцвіт літній, водяний горіх плаваючий, дзвоники карпатські, бруслина карликова, бузок східнокарпатський, виноград лісовий, дуб Долешампе, журавлина дрібноплідна, смородина карпатська, сосна кедрова. Червона книга Закарпаття. 7. Складання біологічних характеристик на окремі види рідкісних рослин, найбільш поширених на території Закарпатської області. <p style="text-align: center;"><i>Рекомендована література</i></p> <p>[5, с.218-227]</p>	
7.	<p>Тема 7. Вивчення та визначення дерев та кущів у природному середовищі</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Часткова інвентаризація деревно-чагарникової рослинності Чернечої гори міста Мукачєва. 2. Трав'янисті рослинні угруповання. Природні луки. Рослинність природних лук. Характеристика рослин: костриця борозниста, овеча і лучна, райграс високий, мітлиця тонка, пирій повзучий, тимофіївка лучна, тонконіг болотяний. 3. Різотрав'я: жовтець їдкий, коронарія зозуляча, 	3

	<p>гвоздика дельтовидна, спориш, грицики, перстач гусячий, буркун, горошок мишачий, квасениця звичайна, золототисячник, березка польова, деревій, цикорій.</p> <p>4. Лікарські рослини низовини і передгір'я.</p> <p>5. Отруйні рослини: паслін, блекота, беладонна, дурман, болиголов, цикута.</p> <p><i>Рекомендована література</i>[5, с.218-227]</p>	
8.	<p>Тема 8. Ознайомлення з тваринним світом найближчого природного оточення. Комахи, плазуни, птахи, риби</p> <p>1. Загальна характеристика фауни місцевого краю. Найбільш типові представники.</p> <p>2. Тваринний світ найближчого природного оточення. Зооценоз рівнинних дубових гаїв.</p> <p>3. Основні відомості про тварин: зовнішній вигляд, спосіб життя, пристосування до середовища проживання.</p> <p>4. Складання біологічних характеристик на плазунів (звичайний і водяний вужі, звичайна гадюка), земноводних (ропуха, жаба, ящірка), птахів (жайворонок, кулик-чайка, луговий чекан, шпаки, горобці, біла плиска, грак, щиглик, чорний дрізд, зяблик в'юрак, сипуха, сіра сова, канюк, зимняк, буревітер; болотні птахи: лиска, крижень, білолоба гуска), риб (мінога угорська, форель струмкова, харіус, щука, плітка, червонопірка, верховодка, підуст, марена карпатська, карась, сом).</p> <p><i>Рекомендована література</i> [5, с.218-227]</p>	3
9.	<p>Тема 9. Ознайомлення з тваринним світом найближчого природного оточення. Ссавці. Рідкісні тварини лісостепової зони Закарпатської низовини.</p> <p>1. Складання біологічних характеристик на ссавців.</p> <p>2. Ссавці: їжак, кріт, білозубка, кажан, лисиця,</p>	3

	<p>кам'яна куниця, горностай, ласка, темний тхір, заєць-русак, козуля, миші, водяна кутора, європейська норка, ондатра, дикі свині, олені.</p> <p>3. Тварини, що підлягають охороні: підковоніс, кутора, нічниця довговуха, кіт лісовий, тхір степовий.</p> <p>Записати дані про тварини до таблиці «Характеристика тварин».</p> <p style="text-align: center;">Таб.3. Характеристика тварин</p> <table border="1" data-bbox="269 427 916 580"> <thead> <tr> <th data-bbox="269 427 356 544">Клас</th> <th data-bbox="356 427 527 544">Рід і види</th> <th data-bbox="527 427 736 544">Короткий опис тварин</th> <th data-bbox="736 427 916 544">Діяльність в природі</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td data-bbox="269 544 356 580"></td> <td data-bbox="356 544 527 580"></td> <td data-bbox="527 544 736 580"></td> <td data-bbox="736 544 916 580"></td> </tr> </tbody> </table> <p style="text-align: center;"><i>Рекомендована література</i> [5, с.218-227]</p>	Клас	Рід і види	Короткий опис тварин	Діяльність в природі					
Клас	Рід і види	Короткий опис тварин	Діяльність в природі							
10	<p>Тема 10. Підсумок навчальної практики з природознавства</p> <p>1. Складання «візитної картки» природних багатств району практики.</p> <p>Підготувати інформацію на тему: «Природні багатства Мукачівського району» за планом:</p> <ul style="list-style-type: none"> - географічне положення; - рельєф; - корисні копалини; - поверхневі і підземні води; - рослинний і тваринний світ; - заповідні місця. <p>2. Влаштування виставки наочних посібників. Проведення підсумкової конференції.</p>	3								
Разом		30								

4. ВИМОГИ ДО ЗВІТНОСТІ ТА ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМЕІВ ПРАКТИКИ

4.1. Перелік індивідуальної звітної документації

Форми звітності здобувача про практику

Після закінчення навчальної практики здобувач-практикант представляє звітну документацію:

I. Оформлення і подання звітної документації:

- 1) індивідуального плану проходження навчальної практики (практики з природознавства);
- 2) календарі фенологічних спостережень;
- 3) фотогербарій;
- 4) звіт про проходження практики.

II. Презентація результатів проходження практики на звітній конференції.

III. Норми оцінювання здобувачів

Загальна підсумкова оцінка за практику визначається на основі середнього балу за вітчизняною шкалою і виставляється у відомості обліку успішності та індивідуальному навчальному плані студента (ІНМС) за двома шкалами оцінювання: національною і шкалою ECTS.

4.2. Критерії оцінювання роботи здобувача в період проходження практики

Форми і методи контролю

Оцінюючи роботу здобувачів з навчальної практики, керівники повинні проаналізувати його діяльність за такими показниками:

1. Наявність та якість звітної документації.
2. Естетичність оформлення фотогербаріїв.
3. Дотримання основ екологічної культури.
4. Дисциплінованість практиканта, ставлення до роботи.

Підсумки навчальної практики проводяться на конференції, в якій беруть участь всі здобувачі та керівники практики. Учасники конференції виступають з пропозиціями щодо вдосконалення організації та проведення навчальної практики.

Оцінка за проходження навчальної практики здобувачем складається із суми оцінок, які виставлені керівником практики за виконання здобувачем завдань практики, та за підсумком усного захисту перед комісією основних положень, які входять до програми практики.

Здобувачі-практиканти повинні виконувати свою роботу згідно індивідуального графіку та плану роботи.

Оперативний контроль проводиться у процесі практики відповідальними за практику від кафедри теорії та методики дошкільної освіти. Мета оперативного контролю – допомогти практикантам оволодіти певними професійними навичками роботи. Керівники практики контролюють відвідування здобувачами бази практики, дотримання ними плану роботи, наявність необхідної документації, ставлення до своїх обов'язків та дисциплінованість.

Поточний контроль – проводиться після виконання певного розділу програми практики, виду роботи.

Підсумковий контроль – проводиться після завершенню практики. Диференційований залік з практики проводиться відповідальним за практику від кафедри теорії та методики дошкільної освіти у присутності всієї навчальної групи у формі усної доповіді здобувача вищої освіти (презентації) про виконану під час практики роботу з урахуванням відповідей на запитання та оцінки за його письмовий звіт.

Вимоги до заліку

До диференційованого заліку з практики допускаються здобувачів, які виконали наступні вимоги:

- надали щоденник практики, затверджений відповідальним від кафедри теорії та методики дошкільної освіти;
- надали для перевірки фотогербарій;

- не отримали серйозних зауважень про порушення трудової та навчальної дисципліни.

Перевірка та оцінювання знань, умінь і практичних навичок здобувачів з практики навчальної (практики з природознавства) здійснюються за 100-бальною шкалою у процесі залікового модульного контролю та вносяться до журналів, екзаменаційних відомостей, залікових книжок.

Здобувачі, які одержали з практики оцінку менше 60 балів («незадовільно»), може призначатися повторне проходження практики або повторний залік у термін, визначений деканом педагогічного факультету.

Повторний залік з практики складається відповідальному за практику за участю завідувача кафедрою, яка здійснює керівництво практикою, або у присутності декана факультету.

Методика оцінювання

Перевірка та оцінювання знань, умінь і практичних навичок здобувачів здійснюються за 100-бальною шкалою у процесі залікового модульного контролю. Загальна оцінка складається з оцінок за результатами поточного модульного контролю.

Переведення даних 100-бальної шкали оцінювання у оцінки за національною шкалою та шкалою ЄКТС

Інтервальна шкала	Оцінка в балах за шкалою ECTS	Оцінка ECTS	Рівень компетентності	Оцінка за національною шкалою
4,51–5,00	90–100	A	Високий (творчий)	відмінно
4,01–4,50	82–89	B	Достатній (конструктивно-варіативний)	добре
3,51–4,00	75–81	C		
3,16–3,50	69–74	D	Середній	задовільно

2,51–3,15	60–68	E	(репродуктивний)	
1,51–2,50	35–59	FX	Низький (рецептивно- продуктивний)	незадовільно з можливістю повторного складання
0,00–1,50	0–34	F		незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Диференційований залік є підсумковим модульним контролем практики і проводиться після закінчення практики. Під час заліку визначається рейтингова оцінка успішності здобувачів за проведену практику. Рейтингова залікова оцінка здобувача не повинна бути меншою 60-ти балів. Вона дорівнює сумі оцінок за захист звіту про практику (відвідування, повнота і якість виконання завдань практики, відгук керівника практики від бази, вчасність та якість оформлення здобувача щоденника і звіту про практику).

Шкала підсумкового залікового модульного контролю

№	Види діяльності здобувачів-практикантів	Вагові коефіцієнти
1	Участь у комплексних екскурсіях	0,2
2	Ведення щоденника практики	0,4
3	Оформлення фотогербарію	0,2
4	Захист звіту здобувача про проходження практики	0,2
	Разом	1,0

Предметом оцінювання якості практичної підготовки здобувача є рівень набутих ним практичних знань та навичок, уміння вести полеміку та захищати запропоновані у звіті положення. Отже, якість практичної підготовки здобувача оцінюється за такими показниками поточного і модульного контролю:

- 1) відвідування здобувача занять на базі практики;
- 2) повнота і якість виконання завдань практики, відгук керівника практики;
- 3) вчасність та якість оформлення здобувачем щоденника і звіту про практику і представлення на перевірку керівнику;
- 4) демонстрація виготовлених здобувачем матеріалів фотогербарію.

Під час зарахування волонтерської практики керівник враховує:

- повноту виконання передбаченого програмою обсягу завдань;
- дисциплінованість здобувача, його ставлення до роботи;
- уміння застосовувати на практиці отримані в процесі навчання теоретичні знання;
- рівень професійної спрямованості (пізнання нового; відповідальність за якісне здійснення освітнього процесу; реалізація творчого підходу у роботі);
- якість аналізу і самоаналізу різних видів роботи;
- якість оформлення звітної документації та своєчасність її подачі керівнику практики від кафедри.

Критерії оцінки роботи здобувачів навчальної практики(за національною шкалою)

- оцінку «**відмінно**» (90-100 балів) – отримує здобувач, який володіє вмінням проводити спостереження за об'єктами та явищами природи, характеризувати представників рослинного та тваринного світу району практики, вести календарі спостережень, виконувати

роботу з охорони природи, вирощування рослин на ділянці навчального закладу, вміє вірно та оперативно приймати рішення при розв'язанні практичних завдань та ситуацій, знайомий з законодавчими та нормативними документами, запропонованими навчально-методичними матеріалами проходження практики навчальної (практики з природознавства);

- оцінку **«добре»** (75-89 балів) – отримує здобувач, який володіє вмінням проводити спостереження за об'єктами та явищами природи, характеризувати представників рослинного та тваринного світу району практики, вести календарі спостережень, виконувати роботу з охорони природи, вирощування рослин на ділянці бази практики;
- оцінку **«задовільно»** (60-74 балів) – отримує здобувач, який оволодів матеріалом в межах проходження програми навчальної практики (практики з природознавства), проте допускає незначні помилки у процесі застосування теоретичного матеріалу та при вирішенні практичних ситуацій, недостатньо знає законодавчі та нормативні акти, рекомендовані навчально-методичними матеріалами;
- оцінка **«незадовільно»** (34-59 балів) з правом допуску до перездачі виставляється здобувач, який допускає значні помилки у процесі виконання завдань практики, не вміє застосовувати теоретичний матеріал під час розв'язання практичних завдань, не знає законодавчих та нормативних актів, запропонованих для вивчення;
- оцінка **«незадовільно»** (до 34 балів) без права перездачі виставляється здобувачеві, який не засвоїв елементарних положень навчального матеріалу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/doshkilna/basic1/>
2. Біла І. Спостережливість – ключ до пізнання. І. Біла // Дошкільне виховання. – 2008, №4. – С.9-11.
3. Бочелюк О., Горопаха Н. Кімнатне квітникарство в дошкільному закладі. /О. Бочелюк, Н. Горопаха. – Рівне, 2007. –67с.
4. Гілецька Н. Мій рідний край (природа Закарпаття)./ Н. Гілецька – Ужгород. – 1995. – 176с.
5. Дитина в дошкільні роки. Програма виховання і навчання дітей дошкільного віку. – К. : Освіта, 2013 – 204с.
6. Екологічна культура. Виховуємо майбутнє:тема номера // Дитячий садок. Управління. – 2019, № 2. – 44с.
7. Жупанин Степан. Смерековий край. / С. Жупанин. – Ужгород, 1985.
8. Закарпаття, автори проекту / М. Басараб та інші. – Ужгород : Два кольори, 2003 – 43 с.
9. Закон України «Про дошкільну освіту». Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>
10. Заставецька О., Заставецький Б. Географія Закарпатської області. / О. Заставецька, Б. Заставецький та ін. – Тернопіль : підручники і посібники, – 1999 – 289 с.
11. Кісельова І. Формування природодоцільної поведінки старших дошкільників у межах екологічного проекту «Усвіті дерев»/ І. Кісельова, К. Москаленко // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2014, № 9. – С.64-70.
12. Левківська Г. Виховуємо любов до природи / Г. Левківська // Вихователь-методист дошкільного закладу – 2015, № 5. – С.60-65.
13. Лисенко Н. Практична екологія для дітей. / Н.Лисенко, І.Франк.: Сіверсія, 1999 – 190с.
14. Лисенко Н..Еко-ко : дошкільник пізнає світ природи: навч.-метод.посіб. / Н. Лисенко. – Київ: Слово, 2015. – 352 с.

15. Лисенко Н. Теорія і практика екологічної освіти: педагого-дошкільник: навч. метод. посіб. / Н. Лисенко. – Київ : Слово, 2009. – 400 с.
16. Методика ознайомлення дітей з природою: хрестоматія / Укладач Н. Горобаха. – К., 2012.
17. Нарочна Л. Методика викладання природознавства / Л. Нарочна. – К.: Вища школа. – 2000. – 302 с.
18. Нісканен Л. Основи природознавства і методика ознайомлення дітей з природою / Л. Нісканен. – К. : Знання. – 2006. – 158 с.
19. Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. У 2-х частинах. / Укладач Н. Горобаха. Рівне : «Волинські береги». – 2007.
20. Плохій З. Еколого-розвивальне середовище дошкільного навчального закладу (інноваційні підходи) / З. Плохій // Дошкільне виховання. – 2010, №7 – С.6-10.
21. Природа Закарпатської області. –/ За ред. К. Геренчука. – К. : ВШ., 1981 – 99 с.
22. Природа України в казках і легендах. – Львів : Аверс, 2004 – 218 с.
23. Природні багатства Закарпаття. – Ужгород : Карпати, 1987 – 97 с.
24. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкільня за ред. О. Білан, Л. Возна, О. Максименко та ін. – Тернопіль : Мандрівець, 2012. – 264 с.
25. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (нова редакція). У 2-ч. /Наук.ред. О. Кононко, К., 2019.
26. Росул В., Юган І. Географія Закарпатської області./ В. Росул, І. Юган – Галич, 1997 – 132 с.
27. Шевцова Л. Екологічне виховання дошкільників: Подорож екологічною стежкою / Л. Шевцова // Дошкільний навчальний заклад. – 2015, №3. – С.35-40.
28. Шмигель Ж. Екологічне виховання дітей дошкільного віку: сучасні підходи / Ж. Шмигель // Дошкільний навчальний заклад. – 2015, № 9. – С.26-31.
29. Яришева Н. Методика ознайомлення дітей з природою / Н. Яришева. – К. : Вища школа. – 2003. – 260 с.

ЗРАЗКИ ДОКУМЕНТАЦІЇ

Щоденник

спостережень з навчальної практики
(практики природознавства)
здобувачки вищої освіти
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»,
першого бакалаврського рівня,
педагогічного факультету МДУ
групи ДО-1,(ДО – 1/3)
прізвище, ім'я та по-батькові здобувача

Вимоги до звіту

ЗВІТ

про проходження навчальної практики
(практики з природознавства)
здобувачем вищої освіти,
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»,
першого бакалаврського рівня,
групи ДО-1,
педагогічного факультету МДУ
прізвище, ім'я та по-батькові

У звіті здобувач повинен розкрити:

- **особливості бази практики, створення необхідних умов для проходження практики**(адреса дендропарків, особливості району проходження практики);
- **підготовка до практики** (настановча конференція, методична допомога керівників практики);
- **аналіз спостережень у природі** (ознайомлення із планом проведення практики, на основі спостережень під час екскурсійта одержаної інформації охарактеризувати особливості географічного положення Мукачівського району, будову рельєфу, ґрунтів, заповідні місця, водні ресурси, рослинний та тваринний світ краю, описати екзотичні рослини, з якими ознайомився здобувач вищої освіти під час відвідування парків та дендропарків, звернути увагу на представників рослинного та тваринного світу, які охороняються і занесені у Червону книгу)
- **аналіз самостійного виконання практикантом завдань практичного характеру** (аналіз виконання практичних завдань згідно програми практики, ведення фенологічних спостережень, календарів природи та погоди, ознайомлення дошкільників з об'єктами живої і неживої природи у різних вікових групах, написання рефератів про природу рідного краю, проведення дослідницької роботи, виготовлення фото гербаріїв, збір творів усної народної творчості природничого змісту, складання презентацій за наслідками проходження навчальної практики з природознавства).
- **аналіз всіх напрямів своєї роботи під час практики**, характеристика повноти виконання завдань, труднощі та нереалізовані ідеї, визначення причин недоліків та упущень, основні шляхи самовдосконалення.

Примітка: звіт підписується практикантом, керівником та керівником практики від вузу.

Теми для написання рефератів:

1. Природні багатства рідного краю.
2. Екологічна ситуація на Закарпатті.
3. Тваринний світ закарпатського краю.
4. Заповідники рідного краю.
5. Природні околиці та багатства рідного міста, села.
6. Унікальні природні об'єкти Закарпаття.
7. Закарпатські природні парки.
8. Історія паркового мистецтва та ландшафтного дизайну.
9. Рідкісні рослини та тварини рідного краю.
10. Екзотичні рослини рідного краю.
11. Унікальні пам'ятки природи Закарпаття.
12. Чарівність карпатських полонин.
13. Мінеральні джерела рідного краю.
14. Червона книга Карпат.
15. Природоохоронна діяльність у рідному краї.

Матеріали для виконання самостійної та індивідуальної роботи

Тема 4. Причини сезонних змін. Фенологічний календар. Народний календар

- Протягом тижня ознайомтесь з прогнозом погоди для нашої місцевості, який подається у пресі, через телебачення чи Internet. На основі отриманої інформації та власних спостережень заповніть таблицю:

День тижня, дата	Прогноз погоди на день, джерело інформації	Фактори, під впливом яких формується погода в цей день	Результати власних спостережень за погодою цього дня	Ступінь точності прогнозу, можливі причини його неточності

- За малюнком-схемою охарактеризуйте причини сезонних змін у природі. Визначте астрономічні межі пір року
- Випишіть приклади народних прикмет, прислів'їв та приказок, у яких відображаються результати багаторічних фенологічних спостереження

Куток природи і погоди у ЗДО

Тема 5. Характеристика рослинного світу лісостепової зони Закарпатської низовини

- Підготуйте короткі письмові повідомлення про одну з культурних рослин, поширених на території низовинних районів Закарпатської області. До змісту включіть відомості про походження та використання рослини, наведіть загадки, прислів'я, народні прикмети, пов'язані з цією рослиною. Повідомлення має бути доступне сприйманню дітей дошкільного віку
- Заповніть таблицю, визначивши основні пристосування рослин до різноманітних умов життя

Групи рослин	Умови життя	Приклади рослин	Ознаки пристосування
Ефемероїди			
Мезофіти			
Водорості			

Тема 8. Ознайомлення з тваринним світом найближчого природного оточення

Заповніть таблицю «Середовище існування тварин»

Середовище існування тварин	Основні пристосування тварин до цього середовища	Приклади тварин, що мешкають у середовищі
Ґрунт		
Водне середовище		
Наземно-повітряне середовище		
Наземне середовище		

Перелік питань, що виносяться на підсумковий контроль

1. Розкрити фізико-географічні особливості Мукачівського району.
2. Охарактеризувати ландшафт місцевості та особливості рельєфу району практики.
3. Охарактеризувати ґрунти лісостепової зони Закарпатської низовини, склад та родючість ґрунту
4. Розкрити особливості клімату лісостепової зони Закарпатської низовини,
5. Проаналізувати водні ресурси району практики, роль води у природі та збереження водних ресурсів.
6. Розкрити поняття: погода, метеорологія. Народна метеорологія.
7. Охарактеризувати явища природи району практики в різні періоди літа.
8. Розкрити поняття: фенологія, суть фенологічних спостережень та значення вивчення сезонних явищ.
9. Дати характеристику рослинного світу лісостепової зони Закарпатської низовини.
10. Розкрити зональні та азональні закономірності поширення рослинності на Закарпатті.
11. Охарактеризувати основні яруси лісової рослинності (дерева, кущі, трав'янисті рослини, мохи та лишайники).
12. Охарактеризувати луки як фітоценоз, види луків та особливості життя рослин у заплавних луках.
13. Дати характеристику основних груп лучної рослинності (злаки, бобові, різнотрав'я).
14. Розкрити особливості фітоценозу водойми, основні яруси рослин та їх спільні ознаки.
15. Охарактеризувати рослинність лісостепової зони Закарпатської низовини та передгірського поясу широколистяних лісів.

16. Дати характеристику екзотичних рослин рідного краю..
17. Проаналізувати Червону книгу Закарпаття.
18. Охарактеризувати трав'янисті рослинні угруповання природних луків.
19. Охарактеризувати лікарські рослини низовини і передгір'я.
20. Дати характеристику отруйних рослин.
21. Висвітлити різноманітність тваринного світу лісостепової зони Закарпатської низовини.
22. Дати загальну характеристику фауни місцевого краю.
23. Охарактеризувати тваринний світ найближчого природного оточення.
24. Охарактеризувати тварин, що підлягають охороні.
25. Охарактеризувати заповідні місця срібної землі.
26. Розкрити історію парків Закарпаття.
27. Висвітлити основні екологічні проблеми Закарпаття.
28. Охарактеризувати типи водойм закарпатського краю.
29. Дати характеристику сільськогосподарської діяльності у низинних районах краю.
30. Дати характеристику господарської діяльності у гірських районах Закарпаття.

Навчально-методичне видання

**ПРАКТИКИ НАВЧАЛЬНА
(ПРАКТИКА З ПРИРОДОЗНАВСТВА)**

Методичні рекомендації до організації та проведення практики для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 012 «Дошкільна освіта» / укладачі: К.В. Михайлова, А.К. Микуліна. – Мукачєво : МДУ, 2023. – 43 с.(1,0 д.а.)

Тираж 10 примірників

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 6954 від 20.11.2019 р.

Редакційно-видавничний відділ МДУ,
89600 м.Мукачєво

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>